

דברי הימים

ליקוטי דברי תורה על פרשת השבוע

נלקח מספר "שערי חיים" על פרשיות השבוע של מורינו הרה"צ שליט"א

זמני השבת

- הדלקת הנרות: 3:53
- מנחה וקבלת שבת: 4:08
- פירות טיש: 9:45
- עלות השחר: 6:53
- הנץ החמה: 8:05
- דף היומי: 8:00
- שחרית: 9:00
- סופ"ז ק"ש: 9:29 - 10:05
- מנחה וסעודה ג': 4:05
- מוצאי שב"ק: 5:08
- מוצאי שב"ק ר"ת: 5:24
- אבות ובנים: 6:15
- דף היומי: 7:15

זיכוי הרבים

רכשו לכם זכות הפצת הגליון 'דברי חיים' להצלחה ולסיד"ש בכל הענינים או להנצחת קרוביכם.

kehilasdivreichaim@gmail.com

נדבת

הדפסת הגליון והפצתו

לעי"נ

האשה החשובה

והכבודה מרת יהודית

חנה מקסוול ע"ה בת

הר"ר שלמה וויט צ"ל

נלב"ע כ"ז ניסן

התשנ"ב

שתיקת הכלבים

המגיד מדובנא, רבי יעקב קרנץ, נודע בדרשותיו הנלהבות ובמשלים הקולעים ששלב בדבריו. פעם נקלע לקהילה רפורמית בגרמניה והתבקש לשאת דברים בפני קהל המתפללים, אך ראשי הקהל התנו עמו שלא לשלב בדרשתו פסוקים, אלא לענגם במשלים ומעשיות בלבד. נענה המגיד ואמר: "מעשה במלמד דרדקי שיצא לטייל עם תלמידיו שהצטיינו בלימודם. טרם יצאו, אמר להם המלמד שאם יתקלו בדרכם בכלבי חוצות, אין להם מה להתיירא מהם, כי סגולה גדולה היא לדמר את הפסוק 'ולכל בני ישראל לא יחרץ-כלב לשונו' ושוב לא תהיה לכלבים שליטה. עברה שעה קלה ולפתע התנפל עליהם עדר של כלבים עזי נפש שנבחו עליהם בנביחות רמות וחרצו עליהם שיני טרף, נשא המלמד את רגליו ונמלט מן המקום, וכל התלמידים ברחו בעקבותיו. כשהגיעו למקום מבטחים, תמחו התלמידים בפני רבם על שלא השתמש בסגולה שנתן להם ולא קרא בקול את הפסוק להברחת הכלבים, ובמקום זאת ברח בפחד ואימה. הצטדק המלמד ואמר: 'צודקים אתם תלמידים יקרים, אולם מה היה בכוחי לעשות? הרי הכלבים לא הניחו לי אפילו לומר פסוק אחד'."

לאחר תשע מכות שהיכה הקדוש ברוך הוא על מצרים, הוא אמר למשה כי הנה מגיעה המכה האחרונה שתגרום להם לשחרר את בני-ישראל. וכי גם כאשר תפרוץ צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, הכלבים יהיו בשקט ואף לא יכשכשו בלשונם. מה היה מיוחד כל-כך בשתיקת הכלבים? המפרשים מביאים כמה הסברים מעניינים מעניינים של זו: מכת מצרים התרחשה בחצות הלילה, ועל זמן זה נאמר בתלמוד כי הכלבים נובחים בו. לפיכך, שתיקתם של הכלבים הייתה נס. עוד נאמר כי כאשר מלאך המוות מופיע בעיר, הכלבים נובחים. עם הופעת מלאך המוות במצרים כדי להרוג את הבכורות היה עליהם לנבוח, אך בנס הם לא עשו זאת. כמה פרשיות לאחר-מכן נאמר: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, לכלב תשליכו אותו". המדרש מציין כי אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה וכי בזכות העובדה שהכלבים שמרו על שתיקה, נצטוו בני-ישראל לתת להם את בשר הטרופה.

כתב החפץ חיים (שמירת הלשון שער הזכירה פרק י"א) שמכל זה למדנו תוכחת מוסר, ע"פ משי"כ בירושלמי מסכת פאה. ארבעה דברים נפרעין לו לאדם בעולם הזה והקדוש קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם, ואם מקבלים עונש בזה העולם על לשון הרע, הרי מדה טובה מרובה שאם אדם שומר על פיו ולשונו הוא מקבל שכרו גם בעולם הזה ולא רק לעולם הבא. ואיזה לכן שהקב"ה נותן שכר לכלבים שבכל הדורות בשכר שתיקה אחת ששתקו ולא נבחו ביציאת מצרים, ואף שאין הכלב יכול לדבר לשון הרע הרי מבואר בדברי חז"ל שכל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים, וזה הכלב ששמר לשונו ולא הרץ אותו, כדרכו בשעת נביחה שלשונו נראית בחוץ, וכל הלילה הוא דיציאת מצרים לא יחרץ כלב לשונו, ועל זאת קבלו כלבים כל הדורות שכר להיות מזונותיהם עלינו, כל כלב שיהודי רואה כשבת מותר לו לתת מזונות. ולדעת מנחת חינוך יש מצות עשה דאורייתא לתת לו הטרופה ולהפסיד דמי מכירתו לנכרי.

וכמו שדרשו חז"ל שיודע הקב"ה שהכלב רעב תמיד לכן צוה להשליך לו הטרופות בזכות שמירת הלשון אחד שעשו זקניהם לפני כמה אלפי שנה. אם לנו האנשים יש רשימה ארוכה של עשין ולאויין על שמירת הלשון, הרי שלכלב היה לאו אחד שהיה נוהג רק בליל ט"ו ניסן ב' אלפים תמ"ח, וכל הכלבים שמרו על הלאו הזה ואף אחד מהם לא עבר על הלאו הזה. ואף שאין להם בחירה, הרי הדברים בל וחומר, מה אם הכלב שאין לו בחירה ושמר לאו אחד, קיבלו כל הכלבים שכר לדורות, אנו שיש לנו בחירה והרשימה ארוכה של עשין ולאויין לשמור לשוננו, על אחת כמה וכמה... עוד למדנו מענין זה שיש שכר גדול מאד על לילה אחת של שתיקה. אם היה לך נסיון קשה לדבר לשון הרע, לכל הפחות תדחה את זה ללילה אחת. רק טוב ייצא מזה.

הרה"ק רבי דוד'ל טאלנער צוק"ל הקשה מה זכה הכלב לשכר גדול כזה בשכר שתיקת לילה אחת, והרי הצפרדע מסרה נפש להיכנס לתוך האש, ומה שכרה, שהיא נאכלת ע"י עוף אחד שיש בשפת הים, לעומת הכלב שהוא אוכל טרפות ויש לו מזונותיו בשפע? ותירץ שכפי הנראה יותר קל למסור נפש ולקפוץ לתוך האש, מלשתוק שתיקה אחת... ובפרט שהכלבים היה להם יצר הרע לנבוח בליל מכת בכורות, כי כך דרכם כשמלאך המות בעיר שהם נובחים נביחות גדולות, ואעפ"כ התגברו על טבעם לצעוק, משא"כ הצפרדע שהיו כקדושים המושלכים באש אבל לא עברו על מדותיהם...

את הסיפור הבא נהג רבי מנחם מנדל מרימינוב לספר בליל הסדר: איכר גוי הלך ביום השוק למכור עגל. בא אליו פריץ אחד והציק לו בדברים. שאל אותו הפריץ: "כמה תבקש עבור הכלב הקטן?". ענה האיכר: "הלאו עגל הוא, ולא כלב". חזר הפריץ ואמר כי כלב הוא זה, אך האיכר לא אז מדעתו. לבסוף תפס הפריץ את האיכר והכה אותו נמרצות: "עכשיו זכור! אם הפריץ אומר כי כלב הוא, אזי כלב הוא, ולא עגל". שתק האיכר ולא ענה, אולם בלבו חשב כיצד יתנקם בפריץ רע הלב. זמן לא רב עבר, והנה נשרף ארמונו של הפריץ. ידו של האיכר הייתה בשריפה, אולם נקמתו לא הייתה שלמה, האיכר ידע כי הפריץ מבקש אחר רב-בנאים כדי לבנות שוב את ארמונו, ומיד הגיע לפני הפריץ כשהוא מחופש לבנאי מומחה. החל האיכר המחופש לחשב את כמות החומר הנדרשת, ולבסוף הציג לפני הפריץ כי ייצאו יחד אל היער, כדי למדוד את העצים המועדים לכריתה. באו אל עץ גדול ביער. רחב היה העץ, והאיכר ביקש מן הפריץ שיעזור לו למדוד את עוביו. כך עמדו משני צדי העץ ופשטו ידיהם להקיף את הגזע. ברגע שבו מתח הפריץ את ידיו, תפס בהן האיכר המחופש, וקשר אותן בחבל מסביב לגזע העץ. הכה האיכר את הפריץ הקשור, כשהוא אומר באוזניו: "אם האיכר אומר שזה עגל, הרי זה עגל! כעת קיבלת את שיעורך הראשון, ועוד שניים נותרו לפניך". כך נותר הפריץ מוכה וכועס, כשהוא קשור אל גזע העץ.

לבסוף שיעור עובר אורח את הפריץ, והביאא לביתו כשהוא חולה ופוא. מיד הזמינו רופאים לרפא את האדון החשוב, והנה בא אל הבית רופא בלתי מוכר. היה זה האיכר, שבא למקום כשהוא מחופש לרופא נכבד. מבני הבית ביקש הרופא המדומה, כי ימתין מחוץ לחדר, ולא ייכנסו אפילו אם ישמעו כי החולה צועק מאוד, כי הטיפול כרוך בכאב רב. כשנותרו לבדם, נתן האיכר לפריץ את השיעור השני, היכה בו והזכיר: "אם האיכר אומר שזה עגל, הרי זה עגל. זהו השיעור השני ועוד שיעור אחד אלמדת". הלפו ימים, והבריא הפריץ ממחלתו. אחרי ששבו כוחותיו, חיפש הפריץ את האיכר ולא מצאו. ביום השוק ארב הפריץ לאיכר במקום שבו בראשונה, כשישב במרכבתו המפוארת. האיכר זיהה מיד את הפריץ שישב במרכבה, אולם זה לא זיהה את פניו של האיכר. פנה האיכר אל חברו, שהיה רכוב על סוס מהיר: "הנה לך מטבע של עשרים, עכשיו עשה מה שאבקש. פנה אל האיש היושב במרכבה זו, ואמור לו כי אם האיכר אומר שזה עגל הרי זה עגל, ומיד רוץ ודהר בכל כוחך". כשאמר האיש את דבריו של האיכר לפריץ, חשב האדון כי זהו האיכר, ומיד ציווה על המשרת שיתיר את הסוס, וירדוף אחר האיכר החצוף. כשפתח המשרת במרדף על הסוס, נותר האדון לבדו בתוך המרכבה. היה זה הזמן המתאים ביותר לשיעור השלישי. הכה האיכר את הפריץ מכות נאמנות ואמר: "כעת זכור כי אמת דיברתי", והוסיף, "היה זה עגל, ועגל אינו כלב כלל". כשהיה ר' מנחם מנדל מסיים את סיפורו היה אומר: "העגל - נשאר עגל".

הצורכ

וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ:

הרה"ק מקאלק ז"ל היה אומר למה לא כתיב לך אל פרעה במקום בא אל פרעה, ות"י כי מהקב"ה אין הולכים כי מלא כל הארץ כבודו ואפילו במקום שפל כמו פרעה, ג"כ הקב"ה הולך עמו בכל מקום אשר נמצא, כמ"ש גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי.

בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ:

החכם סופר מציא דברי רבי שמסון מאסטרפלע ז"ל שאמר שאותיות בא מתחלפות עם פע ע"י אותיות המתחלפות בה' מוצאות הפה, ולכן נעשה מתיבת פרעה ארבה, וי"ל דהכונה כמו שמצינו שצדיקים יש להם כח תפילתם להפוך גזירות ע"י חילופי אותיות כמו נגע לענש צרה לצהר וכו', כמו כן מוצאות הפה שזה כוחו של רוח ממלא ג"כ יש כח לצדיקים להפוך, וזה מה שאמר הקב"ה למשה ב"א קח אותיות אלה והניחם בפרעה ע"י אותיות המתחלפות כנ"ל כי זה כוחו של משה תורה שבעל פה הפה הוא רוח מלא שיכול להפוך מדת הדין לרחמים ולהעביר הדין על הרשעים.

כִּי אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ:

כז"ס מקשים מהו ענין הכבדת הלב שלכאורה ניטל מפרעה ענין הבחירה, וזהו נגד הנהגת הבורא שכל אחד יש לו בחירה חפשית, והמזכ"ס כתב דבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וכיון שפרעה לאחר כמה פעמים הכביד את לבו, עשה כן הקב"ה עמו, והמפרשים הוסיפו עוד דבר, כי לאחר שפרעה ראה נסים גלויים במכות הראשונות שהיו למעלה מדרך הטבע, והיה לו להתפעל מזה וליהפך למאמין, אמנם זה ג"כ אינו בחירה חפשית אם מגלים לאדם נסים גלויים אזי בודאי נעשה מאמין ונוטה לצד הטוב יותר מלצד הרע, לכן היה צריך להיות הכבדת הלב כדי שהמשקל יהיה שווה, דהיינו שיראה נסים גלויים שזה מטה לצד הטוב, וכנגד זה נתנו לו מן השמים הכבדת לב שלא יתפעל מהנסים ע"כ, וכיון שנעשה משקל שקול שוב הוי בחירה כראוי. [ואומרים ע"ז משל ליהודי שהיה לו סיכסוך עם נכרי ונתן שוחד לשופט נכרי, א"ל השופט הלא בתורתכם כ"י שאסור ליתן שוחד, השיב לו היהודי דזה קאי כשיש שני יהודים שאצל הדיין שניהם שוים והשוחד מכריע כצד א', אבל אצל נכרי היהודי ממילא אבד הצד שלו וע"י השוחד עכ"פ נעשה שווה לצד השני].

השלה"ק והמהר"ל מפראג ז"ל כתבו שהכבדת הלב בא כעונש על שחילל שם שמים בפרהסיא באמרו "מי ה' אשר אשמע בקולי", וחוצפה פומבית כזו חייבה תגובה מקבילה שתביא קידוש השם להודיע לכל באי עולם גבורת השם וידו הגדולה.

השם משמאל מציא כז"ס אצו האצני נזר שביאר הענין באופן אחר דכל דבר שהוא יותר חומרי וגשמי עלול יותר להתפעל ולשנות מעשיו, וכל שהוא יותר שכלי ובר דעת יש בו יותר חזק ואמיצות ואינו מתפעל ומשתנה כ"כ, המצרים בטבעם היו מאוד מגושמים כמש"כ ביחזקאל [כ"ג, כ'] אשר בשר חמורים בשרם, לכן התפעלו בנקל ופרעה היה צריך להיות נכנע מיד, אמנם התפעלות כזו אינו דבר של קיימא והקב"ה רצה שיהיה פרעה במדרגת שכלי שבדרך כלל אינו מתפעל ואפילו הכי יתפעל ואז יכיר האמת, לכן חיזק את לבבו שלא יתפעל כל כך וישתמש בשכל שלו, ואעפ"כ נכנע זה היה תכלית הנרצה.

בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ:

פרש"י והתרה בו, כי אני הכבדתי את לבו, והקשה הרש"ס מדוע בכל המכות לא הודיע השי"ת למשה כי חיזק את לבו של פרעה ודוקא במכת ארבה גילה לו, ובספר דברי התענוגים כתב בהקדם דברי בעל הטורים שבא בגימטריא ג' רמז שיתרה לפרעה על עוד ג' מכות [ארבה חושך מכת בכורות], והנה יש עוד סיבות למכת חושך, א' כדי שרשעי ישראל ימותו ויקברו אותם בלי ידיעת המצרים מפני כבודן של ישראל, ב' כדי שימצאו ישראל את המטמוניות של כסף וזהב, שכשישאלו מצרים כלי כסף

וכלי זהב לא ישיבו שאין להם כלום, נמצא שמכת חושך היה יותר לטובת ישראל מלהרע למצרים, ואף אם פרעה היה מתרצה להוציא את בני ישראל ממצרים לאחר מכת ארבה, היה מכת חושך צריך להיות משום שני הסעמים הנזכרים, ממילא היה קשה למשה להתרות את פרעה, דשמה יתרצה פרעה ועדיין יגיע לו מכת חושך מחמת כלל ישראל, ופרעה יטעון בצדק למה מגיע לו מכה הלא המכות נשלחו רק אם לא ישמע בקול ה' ועכשיו מוכן לשמוע ועדיין מכת חושך בא, לכן אמר הקב"ה למשה אל תתירא מזה, ויתרה את פרעה על ג' מכות הבאים ואין להתירא שיעשה תשובה לאחר מכת ארבה וממילא יהיה קשה להביא עליו מכת חושך, כי אני הכבדתי את לבו ולא יעשה תשובה לאחר מכת ארבה.

וַיֵּצֵא מֵעֵם פְּרַעֲהַ בְּזוּרִי אָף:

כ' רש"י על שאמר לו לא תוסיף ראות פני, וזכרע יעקב כ' הביאור שכל ביאת משה לבית פרעה הוצרך השכינה לבוא עמה וזה צער השכינה כמו שמצינו באסתר בבית הצלמים נסתלקה ממנה שכינה, ומשה היה מצטער מזה ולכן כשאמר לו פרעה שלא יראה עוד פניו שמח שלא יצטרך השכינה לבא בבית הצלמים אבל עכשיו שהגיד לומר לו כחצות הלילה היה זה בחרי אף למשה שהשכינה צריך להא לבית פרעה עוד פעם.

אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם:

פרש"י שחקתי דהיינו לשון שחוק והיתול, והקשה החכם סופר דסוף כל סוף איך יקרא חללים רעים ומכות משונות בלשון שחוק, איזה שחוק היא זו? ות"י דהשחוק במצרים היה בימי עשרם שחשבו שיצברו הון רב לנצח ולבסוף נפל הכל ליד ישראל כדכתיב וינצלו את מצרים, וזה פשט הפסוק את אשר התעללתי במצרים דהיינו בימי עשרם שחשבו שהם בטוחים ויש להם כל טוב, אבל האמת היתה שהכל היה לזמן, ואת אותיות אשר שמתי בם זה המכות, וזה מוסר השכל שאל יתגאה האדם בעשרו כי ה' נתן חילו, ובדרך זו כתב הבית ישראל על הפסוק וישאלו איש מאת רעהו כלי כסף וכלי זהב ושמלות, כי כל יהודי צריך לידע שהכסף והזהב יש לו הוא רק בגדר שאלה אצלו מאת הקב"ה, אבל האמת הוא כי לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבקות, ומי שמרגיש כן באמת זהו בטחון האמיתי.

לְמַעַן תִּסְפֹּר וְגו' וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי הוּא:

בהגדה אומרים כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, וכתבו המפרשים כי הסיפור בגדלות הבורא מוסיף אמונה ויראת שמים בלב המספר ונעשה משובח, וזה ביאור הפסוק למען תספר וגו' ועי"ז וידעתם כי אני ה', שע"י הסיפור לאחרים יתחזק אצלכם הידיעה והאמונה בה', וכ"כ המהר"ל "האמנתי כי אדבר" ע"י דיבורים של אמונה נעשה המספר מאמין ביותר.

לְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנִי בְּנֵךְ וּבֵן בְּנֵךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי הוּא:

התחיל בלשון יחיד וסיים בלשון רבים, כי ידוע שסיפור שייך רק למי שלא ראה בעצמו אזי צריכים לספר לו מה שקרה, אבל מי שראה בעצמו על זה שייך לומר ידיעה, והנה בני ישראל כולם יצאו ממצרים וממילא להם לא שייך ענין הסיפור כי ראו כל הנסים בעצמן, אבל בני משה רבינו גרשם ואלעזר שהיו במדין בשעת יציאת מצרים ובא רק אחרי מכן ביחד עם יתרו, הם לא ראו כל הנסים ולהם היה צריך משה לספר כל הנסים, לכן כתיב למען תספר באזני בנך לשון יחיד דהיינו בני משה רבינו, שהוא יוכל לקיים מצות סיפור יציאת מצרים, אבל לשאר כלל ישראל וידעתם כי אני ה', כיון שראו בעצמן כל הדברים הללו, לכן שייך לשון "ידיעה".

וּמֵלֹאז בְּתִיךְ וְגו' אֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֲבוֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבוֹתֶיךָ מֵיוֹם הַיּוֹתֵם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

שמעתי כז"ס השפת אמת שהקשה למה הזכיר כאן האבות, דהיה לו לומר אשר לא היה כמוהו, אלא ידוע מהמבואר כז"ק [פרשת פנחס] שכשיש שמחה כמו חתונה אצל הבנים אזי

האבות מעולם העליון באים להשתתף בשמחה זו, וכמו כן האבות של המצרים באו מגיהנום להשתתף בהמכות של בניהם במצרים, וא"ת הלא מצינו שרק בעת שמחה באים האבות להשתתף ולא בעת צער, אמנם כתיב באבוד רשעים רינה, א"כ היה שמחה בשעת מפלת מצרים ולכן בעת "שמחה" כזו באים האבות להשתתף, לכן הוזכר כאן אבות המצרים.

ומלאו בתיך ובהי כל עבדיך ובהי כל מצרים:

כ' הכלי יקר דלכאורה בית המלך הוא הפנימי ביותר, וא"כ מקודם באו הארבה לבתי מצרים ואח"כ לבתי העבדים ואח"כ לבית פרעה, ולמה שינה התורה את הסדר, ותי דקיי"ל [ברכות דף ל"ג] אין הערוד ממית אלא החטא ממית, פי' כשקורה איזה דבר עונש צריכים לדעת כי אין זה מקרה ח"ו אלא תביעה להאדם שיתקן עצמו, ולכן כששלח את המכות לא התחיל אצל העם כדרך הטבע שארבה יבואו מקודם לשאר בתים, אלא הארבה התחיל ממקום החטא עצמו דהיינו בית פרעה שהוא היה הגורם, ולכן אצלו התחיל העונש.

ויאמרו עבדי פרעה אליו ע"ד מתי יהיה זה לנו למוקש ונ"י הטרם תדע כי אבדיה מצרים ויושב את משלה ואת אהרן אל פרעה:

בוא וראה גאות פרעה הרשע, כל המכות לא הועילו לשבר את עקשנותו שלו, כי חשב שהכל מקרה וגם זה יעבור, ולכן ויגרש אותם מאת פני פרעה, אמנם כששמע שיועצו מתחילים למרוד בו, ודיברו אליו בלשון של עזות, עד מתי הטרם תדע! ועוד, מיד היה מתיירא על נפשו שמא יעשו מרידה בו, ואם זה נוגע לכבוד שלו מיד ויושב את משלה.

וינה בכל גבול מצרים:

במסורה איתא וינה ביום השביעי ואמרו חז"ל שמכת ארבה לא היה בשבת, ובשלש מכות האחרונות הראה הקב"ה שלש הבדלות, המבדיל בין קודש לחול זה מכת ארבה שבוה הראה החילוק בין קדושת שבת לחול, בין אור לחושך זה מכת חושך שלכל בני ישראל היה אור ולמצרים היה חושך, בין ישראל לעמים זה מכת בכורות שהקב"ה הבחין בין בכורי ישראל לבכורי המצרים, וזה היה הכנה לבני ישראל שידעו להבחין בין ענינים הללו, ולכאורה קשה למה דוקא במכת ארבה היה ענין של שביטת שבת, וי"ל דבכל המכות מצינו שהיו דוקא בארץ מצרים ולא אצל בני ישראל בארץ גושן, כמש"כ ושמתו פדות בין עמי ובין עמך, משא"כ מכת ארבה היה גם בארץ גושן כמו שאמרו חז"ל וינה בכל גבול מצרים שע"י מכת ארבה נתברר הגבולים של מצרים שזה כלל ארץ גושן, והטעם כי מכת הארבה היה מה שאכל את כל תבואות השדה, ולא איכפת להם לישראל אם הארבה יאכלו כל התבואות כי בלאו הכי היו עומדים לצאת בקרוב מארץ מצרים, לכן לא הבדיל הקב"ה ושלח הארבה לכל הארץ כדי שלאחר שיצאו בני ישראל מארץ גושן לא ישאר שום תבואה בכלל להמצרים, וכיון שהמכת ארבה היה בארץ גושן ג"כ ממילא לא היה יכול לבוא בשבת, ובזה יש לפרש מש"כ רש"י בתחילת הפרשה למען שתי "שאיטת אני" ולכאורה יש להבין מה רצה רש"י בזה, וי"ל דכל המכות כיון שבאו בשבת על המצרים והקב"ה ג"כ שומר שבת, ממילא היה צריך לשלוח המכות ע"י שליח, אבל במכת ארבה שהיה שמירת שבת ממילא היה הקב"ה יכול לשלוח המכה בעצמו, והיה בזה שמירת שבת מצד הקב"ה וזה מש"כ רש"י שאשית אני שמכה זו שלח הקב"ה בעצמו.

ואחריו לא יהיה כן:

ובכש"י הביא שבימי יואל היה הרבה יותר אלא שהיה מד' מינים, וכאן מין א', ובחמ"ס כ' דבר נפלא שכאן רואים השגחת

הבורא שלאחר מכת ברד לא נשאר הרבה עשב, ולכן לא שלח הקב"ה יותר ארבה ממה שהיה אפשר להם לאכול, וכיון שנשארו ז' ימים במצרים והקב"ה זן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כינים שלח מספר ארבה כפי מה שנשאר ועל זה נאמר ואחריו לא יהיה כן בהשגחה נפלאה במספר מיוחד כזה.

בחז"ל איתא שפרעה כעס במכת ארבה יותר מכל המכות כי אז ראו בחוש האות של שמירת שבת, ואף שבמכת צפרדע ראו בחוש המסירות נפש שהלכו לתוך התנור, אמר ע"ז הגי"ד מצריסק ז"ל על יחידים שמוסרים נפשם פרעה יכול לסבול, אבל על ההמון שישמרו שבת זה אינו יכול לסבול.

מכת חושך, בטעם מכת חושך שכתבנו לעיל כדי שיקברו רשעי ישראל שמתו בשלשת ימי האפילה ולא ירגישו המצרים בה, שמעתי שפעם אחת בא איש א' לפני רבינו הקדוש מלאנו ז"ל והלשין על פושע ישראל א' שעושה עבירות בפרהסיא וגורם צרות ליהודים אחרים והוסיף מתוך כעס ששמוזה לקוברו [דהיינו כלשון קללה שיקברו אותו בעודו חיים], השיב ו רבינו הקדוש שיש לי ראייה שאין מצוה לקבור רשע כי מבואר בפסוק ואת ערום ועריה שכלל ישראל היו ערומים במצות בעודם במצרים לכן נתן להם הקב"ה מצות פסח ומצות מילה כדי שיהיו להם איזה זכותים, ולכאורה קשה שבימות החושך שקברו כל הרשעים שמתו, א"כ היה להם מצות קבורה, אלא מאי שאין מצוה לקבור רשע ואזכרה יש להתפלל עליהם שיחזרו בתשובה ולא ח"ו שימותו, כמש"כ כי לא תחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחייה.

דבר נא באזני העם וישאלו ונ"י:

פרש"י שלא יאמר אותו צדיק ועבדום ועינו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, וקשה וכי רק בשביל זה צריך הקב"ה לקיים דיבורו, הלא מגיע להם כסף וזהב עבור עבודתם בארץ מצרים, אמנם קיי"ל קים ליה בדבריה מיניה, ואינו מת ומשלם, וכיון שנענשו מצרים במיתה שוב אינם מחוייבין לשלם, אבל כל זה אם החיוב בא מחמת רשעה אחת אבל אם יש שני חיובים פסוק א' למיתה ופסוק א' לתשלומין אזי שפיר נענשין בשניהם, לכן אמר הקב"ה דאי אפשר להיבם כסף מחמת העבודה הקשה כי הם חייבין מיתה מחמת זה, אבל שיהיו חייבין לשלם מחמת ההתחייבות לאברהם זהו חיוב אחר לגמרי ושפיר שייך בזה מיתה וגם תשלומין.

בכש"י כ' שהשמלות היו חשובים יותר מכלי כסף וזהב וכ' ברב טוב שכיון שאותן השמלות היו צריכים להיות ראוי לבני ישראל ועשו כל התיקונים הנצרים שיהיו ראוי למלבוש [וכן מצואר דבכני לוד להט"ז], א"כ היו חשובים יותר כי הכסף והזהב הלך להמשכן ועשו לי מקדש אבל הבגדים היו בגדי צניעות בגדים של קדושה ושכנתי בתוך כאו"א חשוב יותר.

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו:

י"ל עפי"ד הגמ' ב"ק דף ס. כלבים בוכים מלאך המות בעיר כלבים שוחקים אליהו הנביא בא לעיר, והנה כאן היו שניהם ביחד המלאך המות בא להרוג הבכורין ואליהו הנביא בא לבשר הגאולה, ולא ידעו הכלבים מה לעשות האם לשחוק או לבכות, לכן שתקו לגמרי.

בכפר פתחא זוטא מביא שפעם אחת ישב הגה"ק ה' שמעון סופר ז"ל אצ"ד קלאקא אצל הסדר ביחד עם בניו ונכדיו, ושאלו א' מנכדיו לטעם המנהג לגנוב האפיקומן שלכאורה הוא מנהג תמוה, ולא השיב לו, לאחר הסדר אמר לו מקודם טעם שלא השיב לו מיד כדי להרגילו לסבול תירוץ, כי האדם צריך לעשות

לע"נ

הרה"ח ר' דוד אליהו בן הרה"ח ר' יוסף חיים גרינוואלד זצ"ל

לע"נ

הרה"ח ר' בנימין בייטש בן הרה"ח ר' ישראל וזנבניס זצ"ל

עץ יוסף לתנחומא סו"פ בא, שהם בשני קצוי תבל להורות שהקב"ה מושל בכל הארץ], וישתעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות ובוה יזכור הבורא וימעט הנאותיו, ויש לזוהר שלא יהיה הפסק בין שני הדברים, עוד מובא בתיקונים שאות ש' יש בה שרשים ועל התפילין השרשים הם למעלה כי האדם דבוק למעלה. והאדם עץ השדה.

ביזת מצרים, ומש"כ רש"י שלא יאמר אותו צדיק ועבדום ועיניו אותם קיים בהם ורכוש גדול לא קיים בהם, י"ל שענין מצרים היה אמונה לשעבד הכל להקב"ה ויש שיעבוד ע"י עיניו ויש ע"י חסדים מרובים בבחי' הראינו ה' חסדך, מי חכם וישמר אלה יתבוננו חסדי ה', ולכן אמר הקב"ה שרוצה להראות הנהגה של חסד כדי שלא יאמר אברהם שרק חלק השיעבוד הראה להם ולא הבחי' של קל נקמות ה', וה' נתן את חן העם בעיני מצרים, כמש"כ חן וכבוד יתן ה', ויש להתפלל להקב"ה שישפיע חן, ואם מכירים שזה מהקב"ה זה מיסודות האמונה שלא רק הכסף והזהב מהקב"ה אלא גם החן והכבוד הכל מהקב"ה.

מיטב ברכותינו ואיחולנו נשגר בזאת מעומקא דליבא אל האי גברא יקירא בעל מעשים נפלאים וכבירים, מעוטר בכל מידה נכונה, איש חמודות יקר שבערכין, טוב לב ומיטיב לכל, מגדולי תומכי עולם החסידות, כבוד ידידנו

ר' אליעזר פרענקל הי"ו

לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת נינו נכד לבנו ר' **משה פרענקל** הי"ו בשעטו"מ
יהא רעוא מן קדם אבוהון די בשמיא שיזכו לראות רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח במידה מרובה וגדושה מתוך חדווה והרחבת הדעת ומתוך בריות גופא ונהורא מעליא לטובה

ברגשי כבוד והערצה נשגר אנו בזאת ברכת מזלא טבא מעומקא דליבא, אל מעלת האי גברא יקירא, מעמיד עולמות של תלמידים היושבים על תורה וגמילות חסדים, מלא במדע ובחכמה בתורה וחסידות, כבוד ידידנו

ר' אהרן דנדרוביץ הי"ו

לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסי בנו החתן **עקיבא** הי"ו עב"ג בשעטו"מ ובמזל"ט
יהא רעוא מן קדם אבוהון דבשמיא שיזכו לבנות בית נאמן בישראל ולבנין עדי עד ויתברכו בבני הגוני, חיי אריכי ומזוני רוויחי, דורות ישרים ומבורכים עוסקים בתורה ובמצוות בנהורא מעליא. אכ"ר

מעומק לבבנו נביע את מיטב ברכותינו ואיחולינו אל מעלת ידידנו היקר והדגול, האי גברא יקירא רודף צדקה וחסד, מלא במדע ובחכמה, ומוסר מאוד ומזמנו ובנימי קולו עבור עתיד ילדינו, לב טוב ומיטיב לכל, כבוד ידידנו

ר' משה יוסף ליסער הי"ו

לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת נכדתו לבנו ידידנו ר' **אברהם יעקב ליסר** הי"ו בשעטו"מ
יהא רעוא מן קדם אבוהון די בשמיא שיזכה לראות רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח במידה מרובה וגדושה מתוך חדווה והרחבת הדעת ומתוך בריות גופא ונהורא מעליא לטובה ולברכה, אכ"ר

מצות ה' בלי שאלות רק באמונה פשוטה, אמנם יש ביאור למנהג זו [המוזכר בגמרא], כי לכאורה קשה למה אין עושין זכר להנס הגדול שהיה בליל יציאת ממצרים שבתוך המהומה הגדולה של מכת בכורות היו הכלבים כולם בשתיקה בלי שום קול מהם, אולם כבר אמרו חז"ל בפסחים דף קי"ג. לא תדור במתא דלא נבח כלבא ופרש"י משום שהם שמירה מגנבים, נמצא דאם אין כלבים שוב באים הגנבים, וממילא בליל יציאת מצרים ששתקו הכלבים בודאי נתרבו גניבות בליל זו, ולכן זכר לנס זו נעשה המנהג לגנוב האפיקומן.

והיה לאות על ידכה:

ודרשו חז"ל שיניחו תפילין של יד על יד שמאל שהוא כהה, להורות כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים כי הכח והממשלה הוא רק ביד הקב"ה ומה שאנו עושים זה רק יד כהה, [וכן אמרו יגיע כפיך כי תאכל, לא כתיב יגיע ידיך כי היגיעה הוא רק כמו הכף היד שאין לו כח לעשות בלי כל היד שעיקר הכח הוא ע"י האצבעות וכדומה, והקב"ה מסייע.

כי אנכי הכבדתי את לבו:

איחא ממלך הכבדתי את לבו ככבד, וקשה להבין הדמיון לכבד, ובפשטות כתבו המפרשים כי הכבד כל מה שמבשלים אותו הוא נעשה יותר חזק, וכן פרעה יותר מה שענשו אותו נעשה יותר חזק וקשה, וכתב צספר ילקוט האלוים על פי המבואר בהלכות טריפות שכבד שהתליע אפילו נשאר רק כזית במקום מרה כשר, אבל לב שהתליע טריפה, והנה במכת צפרדעים כתיב כך ובעבדך יעלו הצפרדעים ופרש"י בתוך הבני מעיים נכנסין "ומקרקין את לבו" נמצא שפרעה היה טריפה שהלב שלו התליע, אמנם הקב"ה רצה שפרעה יחיה ויספר גבורות ה', ומשום כך נשאר היחיד לאחר קריעת ים סוף כדי שיספר הנסים ונפלאות, וקיי"ל דטריפה אינה חי, לכן עשה הקב"ה שלבו יהיה ככבד, וכבד שהתליע אינו טריפה, ושוכה היה יכול לחיות ולפרסם הנס.

ביזת מצרים: בסנהדרין דף צ"א. מבואר שזה היה שכר חלף עבודת בני ישראל במצרים, אמנם קשה על זה למה אמר להם בלשון "וישאלו", ותי' צעל העקילה שבאמת תכלית יציאת מצרים היתה קריעת ים סוף שאז נתגלה כבודו ית"ש במלא תקפו, ונתקדש שמו בעולם כמש"כ אז נבהלו וגו', וזה היה מזומן כבר מששת ימי בראשית כמש"כ רש"י עה"פ וישב הים לאיתנו לתנאו הראשון שתנאי התנה הקב"ה עם הים שיבקע, וכיון שהקב"ה רצה שירדפו מצרים אחרי בני"י, לכן אמר לבני ישראל שהם רק ישאלו ויאמרו למצרים שהם יוצאים לדרך על שלשת ימים ועתידים לחזור, וכשיראו המצרים שלא יחזרו ירגפו אחריהם ועי"ז יהיה הנס של קריעת י"ס.

סוף הפרשה ענין תפילין ש"י ותש"ר שהם כנגד מחשבה ומעשה, עי' זרע קולך שמצרים הוא צירוף של מ' יצר ס', י"ל מ' פתוח הוא רמז למעשה וס' סתומה הוא מחשבה שלא נראה, שהמח צריך לשלוט על הלב כמבואר בתניא פי"ב וט"ז, ולכן אין מניחים תפילין בשבת, כי שבת הוא נחלה בלי מצרים, לדעת כי אני ה' מקדישכם יש הוספה בדעת, תפארת עטה ליום המנוחה, י"ל בחי' תפארת הוא כשהנפש האלקי שולט על נפש הבהמית, וזה ע"י שמירת שבת, וזהו התפארת עטה ודו"ק.

ענין פרשת תפילין מיד אחר יציאת מצרים בפרט שלא היה להם כל פרטי המצות שהם הלמ"מ, כ' הספ"א שהתפילין הם כמו השטר שיחרור לבני ישראל, ויש בתפילין שני ענינים כמבואר בשו"ע כדי שזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו, [ולכן נקרא טט בכפתי ופת באפרקי עי' פי

לע"נ

הרה"ח ר' פינחס בן הרה"ח ר' בנימין בנינוש חזקוני זצ"ל

אשר הלך לעולמו לאחר שהזכך ביסורים קשים וקבלם באהבה בשב"ק פר' שמיני לסדר 'בקרובי אקדש' - בו ניסן תשע"ז

